

Unga synskadades perspektiv på användbarheten i hemmiljö

Manda Henriksson

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Ergoterapi
Identifikationsnummer:	3577
Författare:	Manda Henriksson
Arbetets namn:	Unga synskadades perspektiv på användbarheten i hemmiljö
Handledare (Arcada):	Annikki Arola
Uppdragsgivare:	Arcada – Bo bra
<p>Syftet med detta arbete var att undersöka unga synskadades erfarenheter av användbarheten i hemmiljö. Forskningsfrågorna som ställts upp var: vilka aspekter av användbarheten som framstår som viktiga och hur inverkar dessa på synskadades aktivitetsutförande. Synskadade är en aktuell målgrupp, då det runtom i världen finns ett stort antal människor som har någon form av synnedsättning. I Finland är deras antal cirka 80.000. Miljön i vilken vi vistas kommer att påverka vårt aktivitetsutförande. I detta arbete har Person-Environment Fit: Environmental Press Model tillsammans med begreppet användbarhet fungerat som referensram. Användbarhet kan anses vara den subjektiva upplevelsen av hur funktionell en miljö är. I detta arbete har unga synskadade i åldrarna 16-22 intervjuats kring deras erfarenheter av användbarhet i hemmet. Resultatet visar på att användbarheten kan påverkas av hemmets design & utrustning, bostadens läge, den sociala omgivningen och den egna kapaciteten. Då hemmets design och utrustning svarade mot de krav en synnedsättning ställer på dem påverkades deltagarnas aktivitetsutförande positivt. Detta gäller även bostadens läge och den sociala omgivningen. Tron på den egna kapaciteten lyftes också upp som en faktor som viktig för att man skall kunna utföra de aktiviteter man behöver i vardagen. Denna information som framkommit kan användas för att göra förändringar i miljöer så att de blir mer funktionella och även när man skall upprätta nya miljöer.</p>	
Nyckelord:	Ungdom, synskador, användbarhet, hemmiljö
Sidantal:	52
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Occupational Therapy
Identification number:	3577
Author:	Manda Henriksson
Title:	Visually impaired youth's experience of usability in the home-environment
Supervisor (Arcada):	Annikki Arola
Commissioned by:	Arcada – Bo bra
<p>The purpose of this study was to examine how visually impaired youths perceive the usability of the home-environment. The research questions were which usability aspects are considered important and how will these affect the occupational performance of the visually impaired. There are a significant number of people with visual deficits around the globe and therefore it is an important target group. In Finland there are approximately 80.000 visually impaired people. The environment in which we perform our activities will affect us in our occupational performance. The frame of reference used here is Person- Environment Fit: Environmental Press Model together with the term usability. Usability is the subjective perception of how functional an environment is. In this study youths aged 16-22 were interviewed concerning their experiences of usability in the home. The results showed that usability can be affected by the design of the home and the equipment in it, the location of the home, the social environment and the persons own capacity. The design of the home and its equipment can affect the occupational performance in a positive way if they are able to meet certain needs visually impaired people have. The location of home and the social environment are also aspects which can affect the occupational performance positively. Another important aspect was also to believe in your own capacity in order to be able to perform activities in the daily life. This information can be used to alter environments and also when building new ones.</p>	
Keywords:	youth, visually impaired, usability, home-environment
Number of pages:	52
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Toimintaterapia
Tunnistenumero:	3577
Tekijä:	Manda Henriksson
Työn nimi:	Nuorten näkövammaisten kokemus käytettävyydestä kotiympäristössä
Työn ohjaaja (Arcada):	Annikki Arola
Toimeksiantaja:	Arcada – Bo bra
<p>Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia kodin ja sen lähiympäristön käytettävyys nuorten näkövammaisten näkökulmasta. Työn tutkimuskysymykset olivat mitkä näkökohdat käytettävyydestä ovat tärkeitä ja millä tavalla nämä vaikuttavat toimintojen suorittamiseen. Näkövammaiset on tärkeä kohderyhmä, ajatellen että ympäri maailmaa on suuri määrä näkövammaisia. Lukumäärä Suomessa on noin 80.000. Ympäristö tulee vaikuttamaan meidän toimintoihin ja niiden suorittaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Person-Environment Fit: Environmental Press Model ja käytettävyys ovat toimineet opinnäytteen viitekehityksenä. Käytettävyys on subjektiivinen kokemus siitä kuinka toimiva ympäristö on. Opinnäytetyötä varten on haastateltu nuoria näkövammaisia jotka olivat 16-22 vuotta. Tutkimuksen tulos näytti että nuoret kokivat asunnon suunnittelua ja asunnon laitteita tärkeinä. Myös asunnon sijainti ja sosiaalinen ympäristö olivat tärkeitä. Toinen tärkeä tekijä oli luottamus omaan osaamiseen ja kykyihin. Kun asunnon suunnittelu ja sen laitteet ovat sellaisia että ne vastaavat näkövammaisten vaatimuksiin, niillä on positiivinen vaikutus toimintojen suorittamiseen. Tämä koskee myös asunnon sijainti ja sen sosiaalinen ympäristö. Luottamus omaan osaamiseen nostettiin esille tärkeänä tekijänä. Nämä tiedot voivat olla hyödyksi kun suunnitellaan uusia asumisympäristöjä nuorille näkövammaisille.</p>	
Avainsanat:	Nuoruus, näkövammaat, käytettävyys, kotiympäristö
Sivumäärä:	52
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

FÖRORD

1	INLEDNING	8
2	BAKGRUND	9
2.1	Miljöns inverkan på aktivitetsutförandet.....	9
2.2	Synskador och aktivitetsutförandet	12
2.3	Referensram	16
2.4	Tidigare forskning.....	19
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	21
4	METOD	22
4.1	Urval.....	23
4.2	Datainsamling	24
4.3	Analys	25
4.4	Etiska överväganden.....	26
5	RESULTATREDOVISNING	27
5.1	Hemmets design & utrustning	27
5.2	Hemmets läge	31
5.3	Den sociala omgivningen	32
5.4	Den egna kapaciteten	33
5.5	Sammanfattning	34
6	DISKUSSION	35
6.1	Resultatdiskussion	35
6.2	Metoddiskussion	39
6.3	Implikationer och fortsatt forskning.....	41
	KÄLLOR	43
	BILAGA 1 Informationsbrev till kontaktperson	
	BILAGA 2 Brev till informanterna	
	BILAGA 3 Informerat samtycke	

BILAGA 4 Intervjuguide

BILAGA 5 Information till föräldrar

BILAGA 6 Skriftlig tillåtelse

FIGUR 1 Person-Environment Fit : Environmental Press Model (Stark & Sanford 2005 s. 306)

FÖRORD

Jag vill rikta ett stort tack till alla de som på något sätt hjälpt mig i min examensarbetsprocess. Ett särskilt tack till min handledare Annikki Arola!

1 INLEDNING

Bakgrunden till varför jag valt detta område till mitt examensarbete fick egentligen sin början under min tid som utbytesstudent i Norge. Under min vistelse deltog jag i ett projekt kring ergoterapi och bedömning av äldre med synskador och deras aktivitetsförmåga. Jag blev då nyfiken på att veta mer om hur ergoterapeuter jobbar inom detta område eftersom jag inte visste så mycket om det sen tidigare. Det jag kunde konstatera när jag letade litteratur för projektet var att mycket av den forskning som fanns gjord kring ergoterapi och synsättningsåtgärder hade äldre människor som målgrupp. I samband med detta stötte jag även på begreppet universell design. Jag fick det intrycket av att detta var ett begrepp som fått en del uppmärksamhet och att man inom ergoterapi också börjat se det som ett område i vilket man kunde utnyttja den yrkeskunskap som ergoterapeuter besitter. Jag beslöt då att kombinera dessa två intresseområden och undersöka hur man kan använda sig av universell design för att möjliggöra aktivitet för denna målgrupp. Eftersom jag fann att mycket av den forskning som har gjorts har äldre som målgrupp blev jag nyfiken på att veta mer om unga med synskador.

Tillbaka i Finland fick jag chansen att delta i projektet ”Unelmakoti”, som ingick i Bo-bra projektet vid Arcada, där projektgruppen tillsammans med ungdomar med synskador planerat en lägenhet utgående från deras behov. I detta projekt hade vi tilldelats ett utrymme som vi sedan skulle göra så funktionellt som möjligt. Tillsammans med ungdomarna kom vi fram till lösningar som skulle passa just detta utrymme. Jag blev intresserad att spinna vidare på banan hur dessa ungdomar tänker kring sitt hem och hur det borde vara för att tillgodose deras behov av att kunna vara så självständiga som möjligt. De här personerna är i ett sådant skede i sitt liv att de börjar tänka på att flytta hemifrån och skapa sina egna hem. Jag ville bygga vidare på det vi börjat med och se hur man kunde integrera deras kunskap och deras egna uppfattningar för att få fram mer kunskap om deras uppfattningar om sin hemmiljö. Jag valde därför att även göra mitt examensarbete innanför ramarna för Bo-bra projektet.

I mitt arbete har jag varit intresserad av de unga synskadades erfarenheter om vad det är som gör deras hemmiljö funktionell i deras vardag och därför ligger fokus i arbetet på användbarheten. Genom att ha denna vinkling hoppas jag kunna bidra till ökad kunskap om hemmiljön som kan användas för att både gör omändringar i redan existerande miljö men också få fram kunskap som kan användas i framtida uppförande av nya miljöer.

2 BAKGRUND

I denna del av arbetet kommer jag att redogöra för de centrala begreppen som är synskador och aktivitetsutförandet. Jag kommer även redogöra för hur miljön kan påverka aktivitetsutförandet och hur den kan användas för att främja aktivitetsutförandet.

2.1 Miljöns inverkan på aktivitetsutförandet

Miljön kan anses påverka människors möjlighet att vara aktiva och utföra de aktiviteter som de vill, den kan antingen vara en möjliggörande faktor eller utgöra ett hinder för människors aktivitetsutförande. Miljön består av olika aspekter såsom social, fysisk, kultur och temporal och det är i interaktion med den som det uppkommer hinder eller möjlighet för aktivitet. (Rigsby & Letts 2003 s. 18-20). Kielhofner (2008 s. 86-88) lyfter också upp dessa faktorer och vill även tillägga att den påverkan som miljön har på en person även bestäms av en persons förmågor, både kognitiva och fysiska. Alltså blir aktivitetsutförandet ett samspel mellan de krav miljön ställer på personen och personens egna förmågor.

I vardagen fungerar vi i våra olika miljöer utan att egentligen ägna dem desto mera tanke, men det man bör komma ihåg är att för en person med någon typ av funktionsnedsättning spelar miljön en viktig roll i hur denna kan kunna utföra de aktiviteter som är nödvändiga och önskvärda. WHO (2011b s.4) lyfter också upp miljön som en viktig del

för att en person med funktionshinder skall kunna utföra dagliga aktiviteter. Miljöns utformning kommer att påverka vilka typer av aktiviteter som förekommer i den. Vissa miljöer stimulerar vissa aktiviteter medan de kanske förhindrar eller försvårar andra. (Kielhofner 2008 s. 88) För personer med funktionsnedsättningar utgör miljön i vilken de vistas ofta ett hinder eftersom den är utformad för personer som inte har någon funktionsnedsättning (Kielhofner 2008 s. 91). Denna miljö ger alltså inte alla människor samma möjlighet att delta utan försvårar aktivitetsutförandet för en del av populationen.

Vavik & Gheerawo (2009 s. 4) menar att en av de saker som bidrar till att alla miljöer inte är tillgängliga är det faktum att designers inte tar i beaktande det faktum att alla människor inte har samma sensoriska, kognitiva och motoriska förmågor. Det håller dock på att ske förändringar i attityderna kring detta och så småningom håller samhället på att frångå tankesättet att man skall utforma olika miljöer för de med någon form av funktionshinder och resten av befolkningen och försöker istället utforma miljöer som kunde gagna så många som möjligt. Vavik & Gheerawo (2009 s. 7) menar att det hela tiden ställs mera krav på samhället att tillrättalägga för människor med olika behov och målet kunde vara att jobba efter att skapa en miljö som är tillgänglig för alla oavsett funktionsförmåga. Exempelvis FN har arbetat fram regler där det framkommer att människor med olika typ av funktionshinder skall ha samma rättigheter som alla andra och då lyfts den fysiska miljön upp som en aspekt där det finns rum för förbättring (Brynn 2009 s. 34-35).

Ett begrepp som fått alltmer fotfäste de senaste årtionden är Universell Design. Detta kan ses som en följd av att man försöker skapa ett samhälle som erbjuder lika möjligheter för människor att fungera oberoende av funktionsförmåga. (Dahlin Ivanoff m.fl. 2006 s. 109). Universell design innebär just detta att miljön och de produkter som finns i den är utformad på ett sådant sätt att den skall gagna så många olika typer av människor som möjligt. Story Follette (2001 s. 10.3) definierar universell design som ” the design of all products and environments to be usable by people of all ages and abilities, to the greatest extent possible” vilket fritt översatt blir ”designen på alla produkter och

miljöer för att de skall kunna användas av människor av alla åldrar och förmågor, i så stor utsträckning som möjligt.”

Universell Design byggs upp av sju principer och dessa lyder som följer: lika möjlighet till användning, flexibilitet i användningen, enkel och intuitiv användning, uppfattbar information, tolerans för fel, låg fysisk ansträngning, storlek och plats för att tillträda och använda. (Björk 2009 s. 119, Story Follette 2001 s. 10.6). Tanken bakom universell design är alltså att man skall inkludera alla människor oberoende av vilken slags kapacitet de har och tanken är inte att man skall skapa miljöer som är användbara för enbart personer med någon typ av funktionsnedsättning utan att miljöerna skall vara utformade på ett sådant sätt att de gynnar den stora massan (Ringaert 2003 s. 99).

En av grundtankarna inom ergoterapi är att vi människor är aktiva varelser som behöver och vill vara aktiva för att må bra (Wilcock 2006 s. 53). I terapin strävar man till att personer med olika typ av funktionsnedsättningar skall kunna vara så aktiva och självständiga som möjligt genom att utföra olika typer av interventioner. Detta kan exempelvis ske genom att göra förändringar i miljön så att den skall bli mer tillgänglig (Söderback 2010 s. 46). I ergoterapeutens arbetsuppgifter ingår att göra bedömningar av miljön för att sedan kunna avgöra vilka slags förändringar som kunde göras för att klientens aktivitetsutförande skall förbättras (Dahlin Ivanoff m.fl. 2006 s. 109). Ergoterapeuten har kunskap om hur miljön kan påverka aktivitetsutförandet och kan göra anpassningar i den för att den skall vara mer tillgänglig för personer med olika typer av funktionshinder, exempelvis personer med synskador. Ett ställe som ergoterapeuter ofta jobbar med att göra mer tillgängligt är hemmet. Efter en olycka eller när ett sjukdomstillstånd förvärras kan en ergoterapeut bedöma och ge förslag på hur ett hem skall anpassas för att det skall fungera bättre i klientens vardag.

I Finland är det lagstadgat att en person med handikapp skall få ersättning för att göra de ändringsarbeten som behövs i hemmet för att de skall kunna utföra de aktiviteter som hör till vardagen. Ändringar får också göras i den närmsta miljön från deras bostad. En

person räknas som handikappad om sjukdomen under en längre tid försvårat vardagen för personen. (Finlex 1987/380 2§ & Finlex 1987/759 12§)

Hemmet är ett viktigt ställe för de flesta och det är också något som flera forskare kunnat konstatera. Green m.fl. (2005 s. 506) fann i sin undersökning att deltagarna ansåg att hemmet var ett viktigt ställe i livet där man utför många aktiviteter som hör till vardagen men också att det är ett ställe som skapar trygghet och att ett ställe där man kan vara sig själv. Dahlin Ivanoff m.fl. (2007 s. 25-26) har också konstaterat att hem är ett begrepp som innefattar många olika aspekter, hemmet en representation av oss själva som kan kopplas ihop med känslan av självständighet. Även Haak m.fl. (2007 s. 18) fann att det är viktigt för människor att kunna vara självständiga i sitt hem. Ett viktigt mått på självständighet var hur bra man klarade sin vardag i hemmet.

2.2 Synskador och aktivitetsutförandet

En av de målgrupper som ofta åsidosätts när man planerar olika typer av miljöer är personer med synskador, kanske för att det ibland kan vara ett funktionshinder som inte syns när personen rör sig i bekanta miljöer eller har lärt sig att kompensera för sin synnedsättning. Detta är dock en målgrupp som är väldigt aktuell med tanke på att människor lever längre och längre och med ålder ökar risken för att drabbas av någon typ av synskada. Faktiskt är det så att runt om i världen finns det finns ungefär 284 miljoner synskadade (WHO 2011a).

I Finland är antalet synskadade ca 80.000, av dem klassificeras 10.000 som blinda. (Förbundet Finlands Svenska synskadade 2012). Ofta är det just äldre som man tänker på när man pratar om synskador men man bör komma ihåg att även unga kan drabbas av synskador och i Finland utgör deras andel cirka 7 %.(Ojamo 2010 s.4) Ryhl (2009 s. 104) säger att de flesta av oss någon gång kommer att drabbas av en syn- eller hörsel-

nedläggning. Trots att synen är ett så viktigt sinne glömmar man ofta bort att ta det i beaktande i strävan efter tillgängliga miljöer. Stuen & Offner (2001 s. 61.1- 61.3) menar att en synnedläggning kan se ut på väldigt många sätt och detta medför att det krävs mer av en miljö för att en synskadad skall kunna vistas utan hinder i den samma miljön som andra.

När man talar om synskador behöver man komma ihåg att det finns stora variationer i hur grav en synnedläggning är. En synskada kan innebära allt från att man har en lindring synnedläggning till att man är helt blind. Man anses vara synskadad om man med korrigering har en synskärpa på under 0,3 och om skärpan underskrider 0,05 räknas man som blind (Näkövammaisten Keskusliitto 2012). Det finns många olika typer av synskador och en del av dem hör till det naturliga åldrandet i och med att ögats struktur förändras medan en del kan uppkomma redan vid födseln. Synbortfall kan även orsakas till följd av sjukdomar som påverkar hjärnan (Copolillo 2010 s. 149). Dessa kommer dock inte behandlas i detta arbete. Vanliga ögonsjukdomar som barn och unga kan drabbas av är Nystagmus, Gråstarr och Retinitis Pigmentosa (Ygge 2011).

Nystagmus är en ögonsjukdom som ofta drabbar barn och unga men som även kan uppkomma i vuxen ålder. Orsakerna till sjukdomen kan vara flera. Exempelvis har man kunnat konstatera att detta tillstånd kan uppstå i samband med sjukdomarna Multipel Skleros (MS) och stroke. Dock har man inte kunnat hitta en slutgiltig orsak till vad det är som gör att någon drabbas av sjukdomen. Nystagmus innebär att personen har snabba ögonrörelser antingen i sidled eller uppåt-neråt. Det finns även personer som har en kombination av båda två. Dessa rörelser innebär att synskärpan blir sämre och den bild man har på näthinnan rör sig. (Ygge 2011 s. 160).

Retinitis Pigmentosa orsakas av störningar på ögats näthinna och denna ögonsjukdom kan även barn och unga drabbas av eftersom den kan gå i arv från föräldrarna (Eriksson 2007 s. 7). Typiska första symptom för den här sjukdomen är att ögat får problem med att anpassa sig mellan olika ljusstyrkor och man ser väldigt dåligt i mörker. Synfältet krymper gradvis och till sist så har man så kallat tunnelseende, det vill säga man ser allt

som om man skulle titta genom ett rör. Detaljsynen påverkas inte, utan man ser bra på det lilla område som uppfattas men det är ett väldigt litet område i gången. Eriksson 2007 s.8).

En annan vanlig ögonsjukdom är Katatrakt eller Gråstarr. Vid Gråstarr blir linsen i ögat grumlig och synen försämras till följd av detta. Typiska symptom är att man blir lätt bländad utomhus, att man ser dubbelt och att kontrastsynen blir sämre. Gråstarr förknippas med det naturliga åldrandet men det finns även en ärftlig faktor som kan medföra att man föds med sjukdomen. (Ygge 2011 s. 185- 189). Förutom ålder och ärftlighet kan denna åkomma också uppstå som en följsjukdom av diabetes och intag av vissa mediciner. Det går att behandla med ett kirurgiskt ingrepp som ofta förbättrar synen och underlättar klientens vardag. (Ygge s. 190-195). Vidare vill Ygge (s. 163) lyfta fram att för de barn som föds med denna ögonsjukdom är det viktigt att rätt diagnos ställs, detta för att det är nödvändigt att inleda behandling så snart som inom några veckor. På så vis kan man främja den normala synutvecklingen hos barnet.

Ryhl (2009 s. 108) menar att i vår kultur så sker 80-90% procent av de intryck vi får via synen och de flesta inser inte hur beroende vi är av synen i vår vardag. Bäckström & Hallgårde(1993 s. 55) lyfter också upp det faktum att synen är det dominerande sinnet i vår värld och att den är den stöttepelare vi ofta använder oss av i vår vardag, exempelvis när vi skall uträtta ärenden på stan är synen viktig för att vi skall kunna ta oss runt och utföra de saker vi önskar. Schneck (2005 s. 421) igen vill visa på att synen är ett viktigt instrument för att man skall kunna interagera med andra och att synen är viktig redan från födseln då mycket av den första kontakten med omvärlden och föräldrar sker via synen.

Inläring av aktiviteter i vardagen sker till stor del med synens hjälp. Barn lär sig genom att först se på när någon gör något för att sedan försöka imitera dennes sätt att utföra aktiviteten på och på så vis utvecklar de sina kunskaper. För ett barn med en synskada sker inte denna inlärningsprocess på samma vis utan inläringen måste ske mer struktu-

rerat och fokuserat för att barnet skall kunna lära sig de samma sakerna. En synnedsättning kan innebära att barnet behöver mer assistans i sina vardagsaktiviteter och är mer beroende av andra. (Lewis & Iselin 2002 s. 335-337).

När man sedan når tonåren och ungdomstiden kan en synnedsättning påverka vardagen. Det kan hända att man inte har möjlighet att utföra samma aktiviteter som ungdomar i samma ålder med normal syn, vilket kan påverka självkänslan och det kan uppstå en känsla av att inte passa in och vara utanför. En synnedsättning kan påverka det sociala livet och att det kan upplevas som svårt att skapa relationer till andra människor och att andra människor inte förstår ens synnedsättning. (Rosenbaum 2000). Ungdomen är en tid när man frigör sig från föräldrarna och blir mer självständig. Har man en synskada kan det vara att man behöver assistans med sådant som andra ungdomar i samma ålder klarar självständigt. Även i vuxen ålder spelar synen en viktig del i sociala sammanhang. Har man en synskada behöver man tänka på exempelvis placering i förhållande till ljus när man umgås med andra människor i sociala sammanhang. En synnedsättning kanske även gör att man missar ledtrådar i den sociala interaktionen. (Eriksson 2007 s. 14-15).

En synnedsättning kan påverka vardagslivet på många olika sätt. Den kan göra vardagsaktiviteter som att äta till en utmaning. Eriksson (2007 s. 15) kunde i sin enkätundersökning konstatera att personer med synskador upplever att de måste fokusera mer på att maten inte skall åka av tallriken när de äter. Även en vardaglig aktivitet såsom att åka och handla kan vara en utmaning. I en undersökning som Good m.fl. (2008 s. 521-522) gjorde kunde forskarna konstatera att äldre med synnedsättningar både var mer beroende av andra och upplevde sig ha sämre livskvalitet än kontrollgruppen. Dahlin Ivanoff m.fl. (2000 s. 151-152) fann liknande resultat i sin forskning. Även här fann man att deltagare med synnedsättningar var mer beroende i sin ADL. Många av de aktiviteter som deltagarna ansåg sig ha på problem med faller inom ramen för instrumentell ADL, deltagarna ansåg sig exempelvis vara mer beroende i aktiviteter såsom städning och shopping. Även Schoessow (2010 s. 160) menar att en vardaglig aktivitet såsom att sköta om hemmet påverkas av en synnedsättning.

En synnedsättning kan även påverka arbetslivet och kan innebära att man inte kan jobba med vad som helst. Shaw m.fl. (2007 s. 17-18) fann att unga med synskador ofta jobbar med någon form av kontorsarbete och kundservice. Det kan finnas hinder i form av ofullständig utrustning som gör att de unga har svårigheter att utföra de uppgifter som tilldelats dem. Ett annat hinder som kan påverka arbetslivet är attityden hos arbetsgivare och kollegor gentemot synskadade.

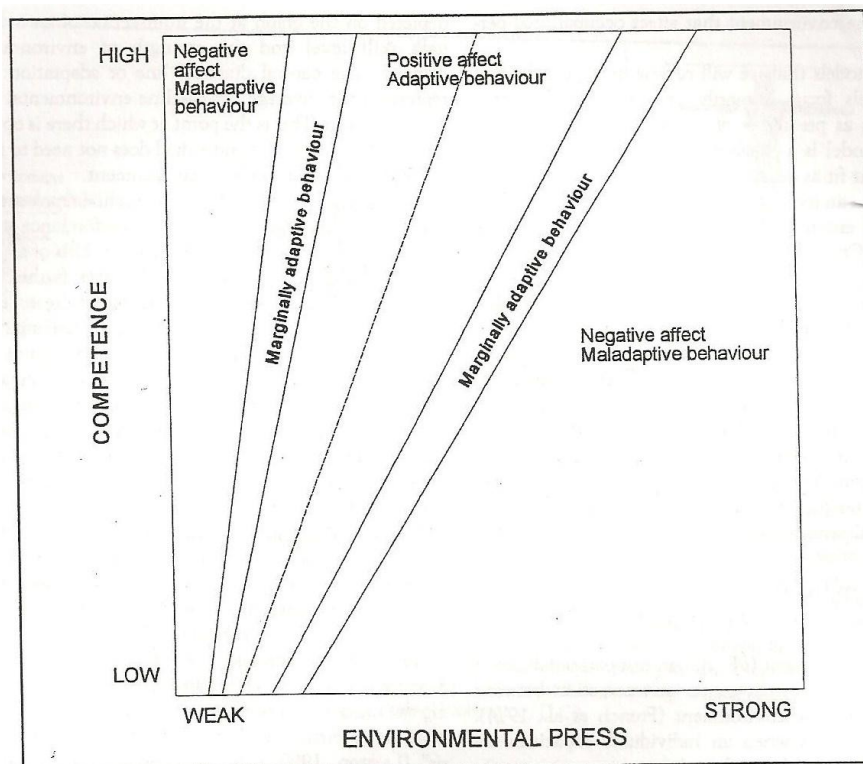
Den fysiska miljön tillsammans med ett par andra faktorer är en viktig del i hur bra en person med synnedsättningar kan röra sig och använda sig av de miljöer som finns. Orientering och mobilitet är också områden där personer med synnedsättningar ofta behöver hjälp. Här kan utformningen av den fysiska miljön spela en väsentlig roll för hur effektivt och självständigt en person kan fungera. (Nygård 2004 s. 14-15). Av detta kunde man kanske utläsa att svårigheter uppstår när personer med synnedsättningar skall utföra sina aktiviteter i en okänd miljö som antingen ställer för höga krav på personerna i fråga eller förser dem med för lite information gentemot vad som krävs för att de skall kunna vara självständiga. Nygård (2004 s. 129) menar att en person med synnedsättning ofta fungerar bra i sitt hem som representerar en bekant miljö men menar att det ännu finns aspekter som man kan jobba på för att göra boendet ännu mera tillgängligt.

2.3 Referensram

Den referensram som har använts i detta arbete är Person-Environment (PE) Fit: Environmental Press model. Precis som namnet antyder är de två viktiga faktorerna i denna modell personen och miljön och hur dessa två samverkar. Personen tar med sig sina egna förmågor och beroende på hur bra dessa överensstämmer med de krav som miljön ställer kommer personens aktivitetsutförande påverkas. Om en person med sina kognitiva, funktionella, sociala förmågor samt sitt beteende inte klarar av att möta miljöns krav uppstår en obalans. Dessa två kan ses som axlar på en graf där personens förmåga går

från låg till hög och kraven från miljön från mindre till mer krävande. (Stark & Sanford 2005 s. 305).

Figur 1 Person-Environment Fit: Environmental Press Model (Stark & Sanford 2005 s. 306)

Om en person vistas i en miljö med för stora krav kommer det att leda till problem med aktivitetsutförandet och en förändring behöver ske för att personen skall kunna utföra den aktivitet som önskas. Däremot kan även samma obalans ske om miljön inte ställer tillräckligt med krav vilket medför att personen inte behöver anstränga sig för att aktiviteten skall lyckas. Dessa två alternativ medför att det behöver antingen ske en förändring i miljön eller en förändring i hur aktiviteten utförs. Den optimala zonen uppstår när miljön utgör en utmaning som personen klarar av utan att behöva anstränga sig till det yttersta av sina förmågor. (Stark & Sanford 2005 s. 305).

Modellen anser personer med någon form av funktionsnedsättning vara mer mottagliga för krav från miljön, samtidigt som miljön i sig själv kan anses vara en orsak till varför en funktionsnedsättning uppstår. Detta kan ske om miljön inte är anpassad vilket kan leda till att personen inte kan använda sig av de förmågor denna har och funktionsnedsättningen påverkar aktivitetsutförandet mer än nödvändigt. (Stark & Sanford 2005 s. 305).

Man kan säga att det är när balansen mellan personens förmågor och miljöns krav uppnås som personen upplever miljön användbar och personen i fråga kan utföra de aktiviteter denna vill kunna utföra. Med användbarhet menas att fokuset ligger på hur funktionell en miljö kan anses vara, det vill säga hur bra anser sig de som använder miljön kunna utföra de aktiviteter som personerna själva anser sig vilja utföra. Fänge (2002) menar att faktorer som påverkar användbarheten är till exempel tillgänglighet, trygghet, möjlighet att göra de ADL aktiviteter och fritidsaktiviteter men även att det skall finnas möjlighet till att vara social och koppla av i sin hemmiljö. Det är alltså ett antal faktorer som spelar in på användbarheten och det är även detta som är fokus i detta arbete.

Användbarhet kan ibland användas som synonym till tillgänglighet och de har väldigt många aspekter som är gemensamma men Iwarsson & Ståhl (2003 s. 60-62) menar att den stora skillnaden ligger i att man med användbarhet får fram en subjektiv sida. Det är de som använder produkter och miljöer som kan säga hur bra de funkar för just dem i deras vardag.

Författarna menar att det finns behov av att definiera de olika begreppen eftersom det finns skillnader i deras betydelser trots att de kanske uppfattas ha samma innebörd. Tillgänglighet kan existera på olika nivåer och man kan belysa begreppet ur olika perspektiv. Man kan se det som tillträde till den fysiska kontexten, den sociala kontexten eller information. Ett annat sätt att se på det är att använda sociologins tankar om micro, macro och meso nivå. Detta innebär att tillgänglighet finns ända från den närmaste miljö och sträcker sig sedan vidare ut i samhället. Tillgänglighet kan även finnas på individni-

vå eller gruppnivå. Det finns alltså många sätt att se på begreppet och beroende på situationen som behandlas är någotdera synsättet mer passande att tillämpa. Dock finns det en aspekt av tillgänglighet som allt fler har börjat ta fasta på och det är att tillgänglighet är objektivt. Vill man istället diskutera den subjektiva sidan av tillgänglighet så bör man använda begreppet användbarhet. (Iwarsson & Ståhl 2003 s. 58-59).

2.4 Tidigare forskning

Sökningarna gjordes i Ebsco – Acadmic Search Elite, Cinahl, PubMed och Google Scholar. Sökorden som användes var: occupational therapy, environment, home, home-environment, accessibility, usability, visual impairment, low vision, daily life, adl, youth och adolescents i olika kombinationer. Kriterierna för artiklarna som valdes ut var att de inte skulle vara publicerade senare än 2000 för att få så ny forskning som möjligt, att de skulle gå att å tag på direkt antingen via nätet eller i något bibliotek i huvudstadsregionen och att de skulle behandla något av följande delområden: hur synnedläggningar påverkar vardagslivet och hur miljön inverkar på synnedläggningar och forskning gjord kring användbarhet i hemmiljöer.

Kroksmark & Nordell (2001 s. 216) kunde i sin forskning konstatera att unga med synskador spenderar en stor del av dagen i hemmet och att det tillsammans med skolan är deras två viktigaste aktivitetsarenor. Av deras aktivitetsmönster kunde man utläsa att många av de aktiviteter som de deltog i var planlagda på förhand och kunde till exempel innebära läxläsning, städning och hushållsarbete. Vidare kunde Kroksmark & Nordell (2001 s. 222-224) se att unga med en synnedläggning mindre flexibla i sitt aktivitetsutförande och hade färre aktiviteter att välja från jämfört med seende i samma ålder. De spenderade mer tid av dagen med att sova och utförde få hushållsaktiviteter. De var även mer beroende av sina föräldrar i vardagen och på så vis hade de även svårare att utveckla de färdigheter som behövs för att bli mer självständiga.

Körkort är ett exempel på hur unga med synskador inte har samma möjligheter som andra att bli självständigare i sin vardag. Markowitz (2006 s. 344) lyfter upp förmågan att kunna köra som en faktor som påverkar självständigheten som synskadade inte har möjlighet att uppleva. Sacks & Rosenblum (2006 s. 215) fann i sin studie att många unga med synskador upplevde att de hade god förmåga att ta sig runt själv men att det faktum väldigt sällan gjorde det helt ensamma utan hade stöd ifrån vänner eller någon i familjen. Även i denna studie framkom att unga med synskador upplevde att det var frustrerande att inte kunna ta körkort då detta var något som inverkar på deras möjlighet att vara självständig och ha kontroll i sitt liv.(Sacks & Rosenblum 2006 s. 220). Även Pfeiffer & Pinquart (2011 s. 34) menar att unga med synskadade inte har samma grad av kontroll som andra.

Unga med synskador tenderar samtidigt att stanna i sitt barndomshem i större utsträckning än andra unga i samma ålder istället för att flytta hemifrån och skapa sig ett eget hem. (Gold m.fl. 2010 s. 431). Vidare kunde Gold m.fl. (2010 s. 435) konstatera att dessa unga även spenderade stor del av sin fritid på internet vilket var deras sätt att hålla kontakt med andra. Av detta kunde man kanske utläsa att hemmet kommer vara ett viktigt ställe i dessa personers liv där många av deras aktiviteter utförs och borde därför vara ett ställe som skulle vara utformat på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Forskning kring användbarhet har främst fokuserat på den fysiska aspekten till följd av bostadsanpassningar och Fänge & Iwarsson (2005a s.54-55) samt Fänge & Iwarsson (2005b s. 300) kunde konstatera att användbarheten ökat efter att miljöanpassningarna ägt rum. Hawkins & Stewart (2002 s. 83) fann i sin forskning att det är viktigt för klienter att deras hem faktiskt känns som ett hem. Detta kunde vara något att ha i baktanke när man skall skapa nya hem åt nya klientgrupper.

Guerette m.fl. (2011 s. 293) fann i sin forskning att unga med synskador upplevde det svårt att uppfatta text i sin omgivning, likaså att se på tv och dataskärmar och andra dylika aktiviteter. Eftersom mycket av den information som finns i samhället finns just i visuellt format och därför kan denna information vara otillgänglig för unga med synskador och de blir på så vis mer beroende av att andra med normal syn skall hjälpa dem.

Av detta kan utläsas av unga med synskador ofta upplever att de saknar kontroll och möjlighet att påverka sitt liv i så stor grad som möjligt. De är mer beroende av sina föräldrar än vad andra ungdomar i samma ålder är och har inte samma möjlighet att förflyta sig till olika platser. Detta i sin tur medför att de är mera fast i rutiner och kan inte på samma vis vara spontana i sitt aktivitetsutförande och samtidigt är mer beroende av andra.

Ungdomen är en tid då det händer mycket i en persons liv. Man börjar fundera på vad man skall jobba med, skapar varaktiga relationer och frigör sig från föräldrarna. En synnedläggelse kan innebära att denna process blir långsammare för att det finns fler hinder som skall övervinnas. Ett viktigt steg i att bli självständig är när man flyttar till ett eget hem och börjar sköta om ett eget hushåll. Som forskning visat tenderar unga med synskador att stanna hemma längre, något som kan tänkas bero på att hemmiljöer inte är designade för att möta de behov unga med synskador har för att de skall kunna vara självständiga.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna forskning är att undersöka unga synskadades erfarenheter kring användbarheten i hemmiljö.

- Vilka aspekter av användbarheten framstår som viktiga?
- Hur inverkar dessa på synskadades aktivitetsutförande?

Den information som kommer ur intervjuerna hoppas respondenten skall kunna användas för att förbättra förståelsen för hur en person med en synnedläggelse ser på sin miljö och användas vid omändringar och upprättande av nya miljöer så att de skall kunna utformas för att möta de behov en person med en synskada har.

4 METOD

I denna del av arbetet kommer att redogöras för den metod respondenten valt att använda sig av, vilket urval som har använts för att få fram den grupp deltagare som medverkar i studien samt hur materialet har samlats in och analyserats. Därtill redogörs för hur etiska aspekter i samband med undersökningen har tagits i beaktande.

I detta arbete valdes halvstrukturerade intervjuer som metod för datainsamlingen. Kvale & Brinkmann (2009 s. 43) menar att en halvstrukturerad intervju ofta struktureras av en intervjuguide som innehåller teman som skall behandlas under intervjun. Denna metod valdes för att få fram deltagarnas syn på vilka aspekter som kan tänkas påverka användbarheten. Det fenomenet som har studerats närmare i denna studie är användbarhet i hemmiljö. Jacobsen (2003 s. 93) menar att det är lämpligt att välja en kvalitativ intervju som tillvägagångssätt just när man är intresserad av denna typ av information. Genom att göra intervjuer hade respondenten möjlighet att ställa följdfrågor för att få en djupare förståelse kring de olika temana som behandlas under intervjun. En annan orsak varför intervju valdes som metod var att underlätta processen för informanterna i och med att det skulle krävas rätt så mycket arbete för dem att läsa frågorna och besvara den vid användningen av exempelvis en enkät.

Kvale & Brinkmann (2009 s. 180) menar att det är viktigt att man som intervjuare verkligen försöker förstå vad deltagarna menar med sina svar och att man strävar efter att bena ut svaren så passa bra att man inte sedan i efterhand behöver göra en tolkning av vad deltagaren egentligen menade. Detta genom att till exempel ställa följdfrågor och säkerställa att ens tolkning av svaret verkligen innebär det som klienterna försöker förmedla.

4.1 Urval

Den aktuella målgruppen i denna studie var unga med synskador. I den deltagargrupp som undersökts deltog sju personer i åldrarna 16-22 år. De flesta som deltog bodde fortfarande hemma men hade erfarenhet av att bo hemifrån. Med i gruppen fanns personer med olika grad och typ av synnedsättningar och även representation av båda könen. Dessa har valts ut för att de ansågs ha goda insikter i det som respondenten var intresserad av att undersöka, det vill säga unga synskadades erfarenheter av användbarheten i hemmiljö. Jacobsen (2003 s. 123) menar att detta är ett sätt genom vilket man kan välja ut informanter.

De inklusionskriterier som ställdes var att informanterna har någon typ av synskada och att de inte har någon annan typ av nedsättning som gör att en intervju är omöjlig. Eftersom respondenten hade unga synskadade som målgrupp önskades även att deltagarna skulle vara mellan 14 – 22 år. I andra studier med unga synskadade har man använt sig av liknande åldersavgränsningar (Kroksmark & Nordell 2000 s. 215; Koenes & Karshmer 2000 s. 273). En annan önskan var att deltagarna skulle ha erfarenhet av att bo självständigt eller i stödboende. Dessa kriterier ansågs vara lämpliga för att samla personer som kan bidra med kunskap inom det område som studien vill undersöka. Eftersom det var intervjuer som skulle genomföras var exklusionskriterier att personen har någon typ av kommunikationsproblematik som gör att det inte är möjligt att genomföra en intervju.

För att få tag i personerna i deltagargruppen var respondenten i kontakt med en person som jobbar med unga synskadade i den åldersgrupp som var aktuell för studien. Kontaktpersonen delgavs syftet med studien genom att respondenten sände forskningsplanen och informationsbrev (Se bilagor 1 & 2). Kontaktpersonen hade kunskap om personer som kunde vara aktuella för deltagande och hjälpte respondenten genom att ordna intervjuer med sådana som uppfyllde de uppsatta inklusionskriterierna. Personen i fråga kunde även stå tillhanda med ett utrymme där alla intervjuerna genomfördes.

4.2 Datainsamling

Intervjuer genomfördes under våren 2012. Varje intervju inleddes med att respondenten förklarade studiens syfte och vad det innebar att deltagande var frivilligt. Därefter gick respondenten igenom de olika punkterna som fanns med i dokumentet informerat samtycket (Se bilaga 3) för att försäkra sig om att informanterna förstod det som stod i dokumentet och därefter fick informanterna skriva under. Ett par av deltagarna var minderåriga och deras målsmän fick ta del av syftet med forskningen och gav först muntlig tillåtelse för deltagande i studien och därefter skickades skriftlig information samt ett medgivande till att deras ungdom deltog i studien. Dessa medgivanden returnerades sen till respondenten (se bilagor 5 & 6.) En av deltagarnas målsman gav muntligt tillåtelse men returnerade inte den skriftliga blanketten. På grund av detta har resultatet från denna intervju uteslutits från det slutgiltiga resultatet i studien.

Grunden för intervjuerna var den intervjuguide som utarbetats (se bilaga 4). Denna baserar sig på bedömningsinstrumentet ”Användbarheten i min bostad”. Detta självskattningsinstrument omarbetades till en intervjuguide för att ha möjlighet att få en djupare förståelse för hur olika aspekter i boendemiljön som kan påverka användbarheten. Instrumentet omarbetades från påståenden den svarande skall ta ställning till frågor. Exempelvis om den svarande skall svara hur trygg en bostad är på en skala från 1-7 har detta ändrats om till en fråga, ”Hurudan är en trygg bostad?” Frågorna i instrumentet rör hur närmiljön i förhållande till bostaden upplevs och hur miljön fungerar vid ADL-aktiviteter. Bedömningsinstrumentet har validitets- och reliabilitetstestats och bägge aspekter ansågs vara goda. (Fänge & Iwarsson 1999 s. 254-256). Eftersom instrumentet omändrats kan detta ha påverkat validiteten och reliabiliteten men eftersom respondenten har följt den struktur författarna till instrumentet använt sig av borde validiteten och reliabiliteten inte påverkas i alltför stor grad. Genom att använda sig av instrumentets strukturering av användbarhet hoppades respondenten att öka sina chanser för att få med sådana faktorer som kan tänkas styra funktionaliteten av hemmiljön.

Intervjuerna i denna studie genomfördes i det utrymme som kontaktpersonen hade ordnat. Respondenten är ingen van intervjuare och valde därför att banda in intervjuerna för att lättare kunna koncentrera sig på själva intervjun och skapa en bra stämning istället för att få antecknat det som kunde tänkas vara relevant för respondenten. Alla deltagare tillät att intervjun bandades in och längden på intervjuerna varierande mellan cirka 20-45 minuter.

Efter att intervjuerna genomförts transkriberades de. Vid transkriberingen har respondenten försökt vara så noggrann som möjligt. Om det är något som varit svårt att uppfatta har respondenten lyssnat igenom bandet ett antal gånger för att försöka avgöra vad som sägs. Är det något som av någon anledning inte varit möjligt att uppfatta har detta märkts ut och kontrollerats ifall att det på något vis påverkat meningens innebörd men vid alla dessa tillfällen har det varit möjligt att förstå meningens helhet. Vid transkriberingen har ingen av intervjuerna märkts för att ingen av deltagarna skall vara möjlig att identifiera.

4.3 Analys

Efter att intervjuerna transkriberats gjordes en innehållsanalys av materialet. Jacobsen (2003 s.139-140) menar att detta innebär i korthet att man analyserar sitt intervjumaterial genom att söka efter kategorier eller teman som uppkommit. Syftet med denna kategorisering är att man skall få fram en sådan text att det är möjligt att leta efter likheter och olikheter mellan olika intervjuer. Man kan leta efter hur ofta de olika kategorierna återfinns och om de är gemensamma för alla informanterna. (Jacobsen 2003 s. 141-143). Kvale & Brinkmann (2009 s. 219) menar att genom att kategorisera den text man får av intervjuerna har man ett mer lätthanterligt material som sedan gör det lättare att jämföra de olika intervjuerna. I detta arbete har denna analysmetod använts för att hitta gemensamma faktorer och likheter mellan intervjuerna.

Analysen började med att intervjuerna lästes igenom ett antal gånger så att respondenten kände till deras innehåll väl. Efter att ha läst igenom intervjuerna streckades gemensamma kategorier under. Dessa jämfördes sedan med varandra för att se om det fanns sådana som hade någon gemensam beröringspunkt och som kunde bindas ihop till en större helhet. Denna analysprocess gav till slut upphov till fyra teman: hemmets design och utrustning, hemmets läge, den sociala omgivningen och den egna kapaciteten. När dessa teman var fastställda letades fram ett fåtal citat vars uppgift var att illustrera deras innehåll.

4.4 Etiska överväganden

Jacobsen (2003 s.24-26) menar att det man bör tänka på är vilken typ av information man tänker samla in men också på hur lätt det kan vara att identifiera enskilda individer utifrån studien och det finns sätt att minska risken för att någon skall bli igenkänd. I denna studie är materialet inte märkt med namn eller dylika uppgifter som kan göra att deltagarna identifieras.

Deltagarna har fått ta del av ett informationsbrev där syftet med undersökningen beskrivs. I brevet framgår att deltagandet i studien sker anonymt och att all den information som framkommer kommer att behandlas konfidentiellt. Därtill framgår att det är frivilligt att delta i studien och även att man har rätt att dra sig ur närsomhelst under studiens gång. (Se bilaga 2)

Deltagarna har även skrivit under ett dokument med informerat samtycke. (Se bilaga 3) Informerat samtycke innebär att klienten är medveten om nack- och fördelar med att delta i undersökningen och att klientens medverkan är frivillig. För att detta skall uppnås behöver deltagarna kunna ta egna beslut om sitt deltagande, klienterna skall veta vad studien går ut på, hur de uppgifter som de ger kommer att användas och att klienterna förstår den information som ges till dem. (Jacobsen 2003 s.22-23). Genom att del-

ta i studien har deltagarna möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter av sin miljö och på så vis ge upphov till kunskap som kan användas för att skapa ännu mer användbara miljöer. Kvale & Brinkmann (2009 s. 87) vill förutom de ovannämnda kriterierna även ta upp att informerat i frågan om frivillighet innebär att man har rätt att tacka nej och även dra sig ur forskningen efter att man tackat ja om man vill.

Studien har beviljats de etiska lov som behövdes för genomförande. Eftersom denna studie är en del i det större projektet Bo bra har studien beviljats etisk lov från detta håll. Till kontaktpersonen skickades information om syftet med studien och den intervjuguide som användes och även därifrån gavs tillstånd att genomföra studien.

5 RESULTATREDOVISNING

Vid analys av det insamlade materialet var det fyra teman som stod ut, dessa var: hemmets utformning & utrustning, hemmets läge, den sociala omgivningen och den egna kapaciteten. Nedan följer en noggrannare redovisning av vad de olika temana innebär.

5.1 Hemmets design & utrustning

Temat hemmets design innefattas av hemmet, den fasta inredningen såsom möjlighet till förvaring och hyllor och utrymme i de olika delarna av hemmet. I detta tema redogörs även för den utrustning informanterna ansåg att skulle vara bra att ha i deras vardag. Nedan redogörs för vilka dessa är, vilka egenskaper som informanterna anser vara önskvärda hos dessa samt hur de skall vara placerade i hemmet.

Det fanns en del specifika önskemål angående material, färg och utformning i lägenheten. Flera informanter önskade att hemmet ska ha en klar och enkel struktur för att det skall vara lätt att röra sig runt i hemmet. Det var önskvärt att undvika branta trappor och

detaljer i glas eftersom dessa är svåra att upptäcka om man har någon form av synned-sättning. Det fanns även önskemål om att undvika färgen vit i bostäder för synskadade. Aktiviteter som kan påverkas av utformningen var bl.a. städning. En informant uttryckte sig på följande sätt: *”Gärna en som inte är så labyrintaktig...var det här verkligen av-skyvärt till exempel om man tänker på renhållning”*.

När man inte har synen till hjälp när man skall städa och inte kan se var det är smutsigt så kan man kanske inte heller välja att bara städa där det behövs utan man får städa överallt. Vilket framkom i intervjuerna: *”... kan inte se vad som är städat och vad som är smutsigt och sådana saker”*. Vidare framkom även att vissa vardagsaktiviteter tar längre tid: *”dammsuga lägenheten och avsätta[...]dagen på det för det räcker trots allt lite längre...än för seende*. Av detta kunde kanske utläsas att en synskadad sätter mer tid på städning en vad en seende person gör vilket och därför skulle det vara viktigt att det inte tillkommer flera hinder i den miljö man befinner sig i som gör att städningen tar ännu lite längre tid. Exempelvis kunde detta undvikas genom att lägenheten är enkelt uppbyggd och att den inte är alltför stor. En informant tyckte inte att bostadens utformning påverkade städningen bara alla saker var placerade så denna kunde hitta dem.

Många av informanterna lyfte fram möjlighet till förvaring som viktigt, då kan saker placeras på ett bra sätt så att det har lätt att hitta det de behöver exempelvis vid påklädning när det gäller att hitta rätt klädesplagg. Påklädningen underlättades av det finns möjlighet till att förvara klädesplaggen separerade från varandra och på så vis ha ordning och reda. I köket var det viktigt att ha gjort upp en egen ordning så att man lätt hittar rätt verktyg och rätt råvaror till matlagningen, på så vis upplevde informanterna att det var trevligare att jobba. En informant uttryckte detta på följande sätt: *”Saker har sina egna logiska platser eller så att jag vet att det här är här och det här är här att...de är just så som jag vill...att jag hittar allt jag vill...”*.

En annan aspekt som många av informanter tog upp var frågan om tillräckligt med utrymme i olika delar av hemmet. Utrymme var viktigt för att informanterna skall ha tillräckligt med plats att röra sig på när de skall utföra vardagsaktiviteter, umgås med vänner och utföra fritidsaktiviteter. Om det är för trångt finns det risk för att de stöter i någonting och det känns som att det inte finns tillräckligt med rum för att kunna arbeta på ett bra sätt: ”... så att det rum där jag är, att där är mycket utrymme, att det inte finns massa hinder där”.

Brandvarnare var en sak som många av informanterna tog upp som en sak som borde finnas i hemmet. Informanterna önskade även att exempelvis bord inte skulle ha vassa hörn som man kan stöta in i. Därtill ansåg de flesta att det är bättre om lösa saker såsom bord, stolar, skåp är placerade längs med väggar för att exempelvis undvika att man snavar på dem. De menade även att det finns anledning till att fundera över placeringen av hyllor. Därtill menade en del av informanterna att de inte ville att det skall finnas alltför mycket extra saker för att det skall vara lättare att röra sig och när man skall städa är det inte så mycket saker som skall flyttas. En informant sa att även på gården skall man undvika att ha lösa föremål som man kan snubbla på. Eftersom placeringen av föremål var något som flera informanter tog upp kan man anta att detta är något som är speciellt viktigt för personer med synskador. Informanterna upplevde att det var bättre att möbler och dylikt var placerade längs med väggar så att de kunde undvika att stöta i och snava på saker: ”En sådan var det inte finns typ hinder ja så att saker är på något vis längs väggarna och så...”.

När den fysiska miljön är i ordning känns det som ett ställe där man kan slappna av vilket en informant uttryckte på följande vis: ”För mig är det viktigast med ordning, när det är ordning, allt snyggt, saker på rätt ställe, i den sådan lägenhet kan man nog slappna av”.

Hushållsmaskiner tog många av informanterna upp som en faktor som kan påverka användbarheten. De flesta upplevde att en tvättmaskin i själva bostaden skulle underlätta

klädskötseln för dem. De ansåg att det är jobbigt att transportera kläderna till en gemensam tvättstuga och man kan glömma något dit eller tappa kläder på vägen, då man inte har synen till hjälp. Ett par informanter önskade även att det skulle finnas en torktumlare för att de skulle slippa använda en torkställning. En synskada ställer dock extra krav på maskinerna. Designen på hushållsmaskinerna får gärna vara av traditionellt slag, vilket innebär traditionella snurrknappar där man känner tydligt i vilket läge de är:

”att de är lätta att urskilja... och så att man liksom vet tydligt att vad som är vad och på vilken knapp gör man vad”.

Spisplattorna skall vara upphöjda för att det skall vara lättare att veta var man skall placera kastrullen. Informanterna ville inte ha en spis som kontrollerades via en touchdisplay. En informant tog även upp att om det finns hiss där man bor skall panelen i den också vara tydlig, det vill säga knapparna lätta att urskilja. Många av de maskiner som informanterna tog upp är sådana som finns nästan i varje hem men som redan tidigare nämnts ställer en synskada vissa extra krav på maskinerna för att informanterna skall kunna använda dem självständigt när de skall utföra ADL-aktiviteter. Exempelvis en induktionsspis med touch-display är besvärlig att använda för en person med en synnedsättning. Detta eftersom de då inte kan använda sig av känseln: *”Keramiska... eller vad de är...sådana [...]man känner inte riktigt kanterna”* och *”För att de där induktionsytorna och de är sådana att... så kokplattorna måste man nästan gissa att är det där möjligtvis”* Genom att istället välja rätt typ av maskiner kan man tänka sig att det underlättar deras aktivitetsutförande.

Cirka hälften av informanterna tog upp frågan om belysning när man skall arbeta: *”Det är... jag tycker i alla fall att det är behagligare att arbeta när man ser bättre”* Typen av ljus varierade men de menade att rätt sorts ljus gjorde det lättare att arbeta, exempelvis städa, laga mat och göra läxor. Dessa informanter menade även att ljusnivån hade betydelse för deras aktivitetsutförande de ville att det skulle vara ljust men inte för ljust. Ljus blir en extra viktig faktor när man har en synskada. Man vara känslig för ljus och fel sorts ljus kan göra att det känns obehagligt att arbeta.

5.2 Hemmets läge

En annan faktor som kom fram under intervjuerna som informanterna ansåg påverka var bostadens läge. Med detta menas var bostaden ligger i förhållande till olika platser som man behöver besöka i sitt dagliga liv.

En sak som önskades av ett par av informanterna var att hemmet eller bostaden skulle ligga nära till affärer och att det skulle finnas en enkel och tydlig rutt att använda sig av när man behövde ta sig till affären. Om bostadens läge uttryckte informanterna sig på följande vis: *”Det är naturligtvis bra om det finns en någorlunda lätt rutt att ta till butiken”* och *”att bostaden är där alla butiker och de här är nära”*.

De ville ha möjlighet att fara och handla saker när de behöver dem utan att behöva vända sig till någon annan för hjälp. Genom att kunna ta sig till affären själv då man vill eller har behov av att ta sig dit utan att behöva vänta på taxiservice eller någon annan är också något som påverkar att en synskadad kan känna sig självständig i sitt aktivitetsutförande. Om bostaden ligger på ett sådant ställe att man kan gå till butiken när man själv vill är det en sak som kan tänkas öka känslan av att vara självständig och att man har kontroll över sitt aktivitetsutförande och det finns mer rum för spontanitet då en tur till butiken inte behöver planeras in i tidsschemat utan man kan gå dit när behovet finns. Läget av bostaden kan alltså vara påverka hur självständig en person med en synskada kan vara när det gäller att sköta sina inköp.

Informanterna menade också att det skulle vara bra om det fanns möjlighet att utöva sina fritidsintressen nära bostaden. På så vis skulle informanterna kunna ta sig till sina hobbyer på egen hand, för egen maskin så att säga och de behöver inte förflytta sig långa sträckor. Detta uttryckte informanterna på följande sätt: *”Den kan i alla fall vara nära fritidsintressena.”* Även när det gäller fritiden framkom det att det skulle vara viktigt att kunna ta sig till sina fritidsintressen på egen hand, vilket är ytterligare en sak som kan göra att man känner sig mer oberoende av andra. En annan faktor som lyftes upp som viktig var möjligheten till att använda kollektivtrafik för att kunna ta sig till olika ställen, exempelvis när man skall träffa sina kamrater. Detta tyder på att bostadens

läge kan påverka deras möjlighet till att utföra aktiviteter inom flera olika aktivitetsområden och ett bra läge påverkar aktivitetsutförandet positivt.

5.3 Den sociala omgivningen

Informanterna menade även att de grannar man har kan påverka användbarheten i hemmet. Detta är en faktor som säkert de flesta skulle uppfatta som viktig, även de med normal syn, men detta var något som de flesta informanter tog upp och därför har även detta tema inkluderats trots att det kanske inte är något som unikt för just personer med synskador. Speciellt verkar det som att frågan om ljud från grannarna var något som många informanter uppfattade som något negativt. Störande ljud kunde enligt informanterna påverka möjligheten till att umgås med vänner: *”Kanske grannarna som finns där om de hela tiden för oljud...”* och *”Nå, man kan inte prata, det är annars bara störande”*. Man behöver även själv ta i beaktande ljudnivån man har med sina vänner för att grannarna inte skall störas och man behöver ta i beaktande vilken tid på dygnet man gör olika saker hemma för att inte störa grannarna.

Ljud från grannarna kan även uppfattas som något som stör när man vill slappna av. Exempelvis om man bor i höghus och skulle vilja sova och man störs av sina grannar försvårar det möjligheten till avslappning och vila i hemmet: *”Gärna förstås en sådan att det inte finns över, under och på båda sidor om väggen... grannar som grälar så att man måste vaka största delen av natten”*. Detta medförde enligt informanterna att det skulle vara svårt att känna att man har en lugn miljö. Många informanter tog upp frågan om att det var viktigt för dem att det skall vara lugnt runt dem, då kan de slappna av och vara sig själva. Möjligheten till att kunna vara sig själv påverkas också av att om man bor i till exempel höghus så blir man tvungen att rätta sig efter gemensamma regler som finns och även ta hänsyn till andra när det gäller användning av gemensamma utrymmen. Typen av bostad ansåg ett par informanter påverka det att man kan vara sig själv i hemmet och att man kan umgås med sina vänner. De menar att i ett egnahemshus behöver man inte tänka på sina grannar lika mycket och man kan lättare vara sig själv där om

man äger huset. En informant ansåg att typen av bostad inte påverkade att informanten kan vara sig själv.

5.4 Den egna kapaciteten

Informanterna ansåg att trots att det finns saker i själva hemmet som påverkar användbarheten spelar de själva en roll i utförandet av aktiviteter. Två intressanta synvinklar som kom fram var möjligheten till adaptation mellan person och miljö samt att man behöver ha självförtroende och tro på sin egen förmåga.

En informant menade att bostaden inte påverkade särskilt mycket dennas möjlighet att vara självständig medan en annan framhöll att det går att anpassa sig till många olika miljöer: *"Nog anpassar man sig... till ganska många olika miljöer"*. Ett par informanter upplevde att det att man kan ta hand om sig själv inte är så mycket fast i hemmet och miljön utan mera på att man skall tro på sig själv och använda sig av de förmågor man har. Exempelvis när man skall ställa in tvättmaskinen på rätt program kan man ta känslan till hjälp. En informant ansåg också att om man är nöjd med det utrymme där man bor kan man sköta om sig själv på ett bra sätt. När det kommer till exempelvis matlagning skall man prova på och tro på att man klarar det:

"Nå, det är närmast mer fast i självförtroende det...att kan du ta hand om dig själv eller inte att... det har inte med bostaden att göra enligt min åsikt".

Tror man på och känner att man kan saker kan man tänka sig att miljön inte i lika stor utsträckning inverkar på ens aktivitetsutförande. Samtidigt som en känsla av kompetens kanske även medför att man inte upplever hinder i miljön lika betungande och att man hittar på egna sätt att utföra aktiviteterna på.

5.5 Sammanfattning

Syftet med detta arbete var att undersöka unga synskadades erfarenheter kring användbarheten i hemmiljö. Nedan följer en sammanfattning av det resultat som kommit fram vid analysen.

Den första forskningsfrågan som ställts upp var vilka aspekter av användbarheten som framstår som viktiga. Informanterna lyfte då upp hemmets utformning och utrustning, hemmets läge, grannar och personen själv som viktiga faktorer. En del specialönskemål hade informanterna angående utformningen och det var att bostaden skall vara enkelt och klart utformad. De hushållsmaskiner som finns där behöver ha bra paneler som är tydliga och kan användas av synskadade, exempelvis skall det inte vara touch-display. Det var även viktigt att saker och ting var placerade på ett bra sätt så att informanterna vet var de är, de flesta upplevde att placering längs väggar var att föredra. Vidare framkom att informanterna ansåg att det skulle vara bra om bostaden låg i närhet av affärer och liknande så att informanterna kan fara och handla självständigt. Grannarna ansåg informanterna även vara en faktor som påverkade användbarheten och en sak som lyftes upp av de flesta informanter var att ljud från grannarna kan vara störande. Det framkom även att det var viktigt att tro på sig själv och tro på att man kan utgöra olika aktiviteter såsom exempelvis matlagning.

Den andra forskningsfrågan var hur dessa aspekter inverkar på aktivitetsutförandet. I forskningen framkom att om de utformningar som önskades var närvarande så kunde det exempelvis göra att aktivitetsutförandet blev mindre tidskrävande. Med utrustning som uppfyller specialkrav som att ha tydliga paneler så kan informanterna utföra sina vardagsaktiviteter självständigt. Bostadens läge gör också att informanterna kan sköta inköp av varor till hemmet självständigt och deras beroende av andra blir mindre. De kan även självständigt ta sig till sina fritidsintressen om bostaden ligger nära dem. Vidare lyftes upp att även personen själv kan påverka hur användbar en bostad upplevs genom att man behöver tro på sig själv och att personen i fråga också kan anpassa sig till den miljö i vilken man befinner sig.

6 DISKUSSION

I denna del kommer jag att diskutera de resultat som framkommit i min studie. Jag kommer att jämföra resultatet med tidigare forskning gjord inom området för synskador samt spegla mitt resultat med den valda referensramen och se vilka delar som framstår som viktiga för användbarheten.

6.1 Resultatdiskussion

Resultatet i denna studie pekar mot att både den byggda miljön och den sociala miljön kan vara faktorer som kan påverka användbarheten av en bostad. Informanterna i denna studie kunde identifiera aspekter i den byggda miljön som på olika sätt kan anses påverka deras aktivitetsutförande. De hade önskemål om en tydligt och enkel utformad bostad, att det skall finnas tillräckligt med förvaringsutrymme och tillräckligt med utrymme. De ansåg att dessa saker kunde underlätta ADL-aktiviteter, möjlighet till umgänge med vänner och fritiden.

Fänge m.fl. (2002 s. 319) menar att hinder i den fysiska miljön kan ha negativa följder för unga med funktionsnedsättningar och kan bland annat leda till det finns hinder för delaktighet, att självförtroende blir sämre och att man blir beroende av andra. Även Stineman m.fl. (2007 s.1174) fann i sin forskning att deltagarna i deras studie kan ha uppfattat hinder i miljön som en faktor som hindrar dem i deras utförande. Schoessow (2010 s. 160) menar också att det är oftast I-ADL som upplevs som problematiska för personer med synskador. Tittar man till de saker som informanterna i denna studie anser miljön kunna påverka har de flesta informanter tagit upp aktiviteter som faller inom denna kategori och väldigt få tog upp miljön som en faktor som påverkar att man kan sköta sig själv. En del av de förslag som informanterna lyfte fram var ihopkopplade med att underlätta utförandet av aktiviteter. Miljön behövde anpassas till viss del för att kunna möta den förmåga informanterna upplevde sig ha.

De flesta informanter tog upp flera saker de önskar i den byggda miljön, dock fanns det även de som tycker att miljön inte spelade in på någotdera av de områden som berördes

under intervjuerna. Detta kan kanske vara beroende av typ av synnedsättning eller att den miljö de vistas i är så pass bekant att de inte upplever aktivitetsproblematik i den. En annan sak som kan ha påverkat informanternas svar är hur de själva uppfattar sin synnedsättning. De som har haft en synnedsättning längre har kanske svårare att hitta saker i miljön som är problematiska som synskadad eftersom de inte upplevt hur det skulle vara att utföra aktiviteter som seende.

Vidare visade resultatet i forskningen att rätt design på utrustningen var viktig. Den apparatur som informanterna önskade att skulle finnas i lägenheten var sådan som finns i de flesta hem. Det som var specifikt för synskadade var att de ville ha en viss design på sina apparater. Stark & Sanford (2005 s. 305) menar att om miljön sätter för höga krav får det en negativ följd på personens kompetens. När en synskadad skall använda sig av miljön är det viktigt att den ger lagom utmaning och inte för stor. En induktionsspis till exempel var något som flera informanter lyfte upp som något de inte ville ha. En orsak till detta kan tänkas vara just för att den ställer höga krav på användaren. Har man en synskada har man svårt att avgöra var kastrullen skall vara och kan därför inte heller använda sig av den på ett ändamålsenligt sätt.

Placering av föremål framkom också som viktig i resultatet precis som att ha ordning på sina saker. Schoessow (2010 s. 161) menar också att organisation av miljön är en av de saker som går att tillämpa för att kompensera för nedsatt syn. En av orsakerna till varför det är viktigt att ha en organiserad miljö när man är synskadad kunde tänkas vara att man då upplever det som tryggare då man vet var saker och ting är. Genom att miljön är organiserad så underlättar det aktivitetsutförandet då man vet var saker och ting är.

Resultatet visade också att hemmets läge var något som påverkade användbarheten och önskade att det skulle vara nära till affärer, nära till platser där det var möjligt att utöva fritidsintressen och även att det skulle vara nära till förbindelser för att de skulle kunna ta sig runt och vara oberoende av andra. I denna studie fanns det önskemål om att det

skulle det vara bra om affärerna låg nära och att det fanns en enkel rutt man kunde ta när man skulle gå dit själv när behovet finns.

Tidigare forskning som Markowitz (2006 s. 344) & Rosenbaum (2006 s. 215) har visat på att unga med synskador ofta inte är lika självständiga när det kommer till att ta sig runt. Samtidigt som Gold (m.fl. 2010 s. 431) fann att unga med synskador tenderar att bo hemma längre. Ser man till resultatet i denna studie uttryckte informanterna en vilja om att kunna vara självständiga när det gäller vardagsaktiviteter såsom att kunna sköta sina inköp själva men även att kunna ta sig till vänner och ha möjlighet att kunna utöva sina fritidsintressen. Hemmets läge verkar alltså vara en faktor som kan påverka unga med synskadors möjlighet att vara självständiga i sitt aktivitetsutförande inom flera aktivitetsområden. Genom att bostaden är belägen på en sådan plats som uppfyller de önskemål som fanns kan de vara mer oberoende av andra. Många av informanterna tog upp frågan om att det var viktigt att själv kunna utföra dessa saker. De upplevde att bara vissa saker såsom exempelvis hemmets läge var det rätta skulle de kunna utföra de aktiviteter de vill.

Resultatet visade även på att den sociala omgivningen kan upplevas påverka användbarheten. Framförallt verkade ljud från omgivningen vara en störande faktor. Detta är något nytt som inte framkommit i tidigare forskning. Orsaken till varför så många av informanter lyfter upp det som en viktig faktor för användbarheten kommer dock inte helt fram i resultatet. Jag har ändå valt att inkludera denna del då det faktiskt var något som de flesta av informanterna lyfte fram. Varför ljud var en faktor som många tog upp kunde kanske tänkas bero på att om man har en synskada är hörseln ett viktigare sinne och man är mer känslig för bakgrundsljud. Detta kunde tänkas vara en viktig faktor att ta i beaktande när man upprättar nya miljöer genom att konstruera sådana bostäder där man minimerar bakgrundsljuden.

Resultatet pekade på att trots att man har en synnedsättning och det finns många saker i omgivningen som kan påverka spelar också personen själv en roll. Det faktum att även

människan kan anpassa sig till den miljö hon befinner sig i lyftes fram och att man skall våga tro på sig själv. Stark & Sanford (2005 s. 305) menar att personen med sina förmågor är den ena faktorn som påverkar hur bra ett aktivitetsutförande fungerar. Miljön kan anses vara en viktig möjliggörande faktor för att unga med synskador skall kunna utföra de aktiviteter de vill, men informanterna i denna studie har ändå lyft fram den egna kapaciteten och kanske framför allt tron på den egna förmågan som en viktig faktor. En person som tror på den egna förmågan kanske inte upplever hinder i den omkringliggande miljön som lika besvärliga. Istället litar man på den egna förmågan att kunna anpassa sig, om miljön ställer högre krav så försöker man svara mot de kraven.

De resultat som framkommit i min studie har stöd i tidigare forskning där man kommit fram till liknande slutsatser om vilka faktorer som är viktiga för synskadade i deras aktivitetsutförande och vilka saker som kan upplevas som problematiska. Under intervjuerna diskuterades tre huvudområden: trygghet och sociala behov, vardagsaktiviteter och fritid. Tittar man på resultatet i denna studie kan man anta att användbarhet är något som påverkas av flera olika faktorer.

Resultatet i denna studie kan ha påverkats av att jag tidigare varit i kontakt med några av informanterna i ett sammanhang där det var den fysiska miljön som var i fokus. För att undvika att detta i alltför stor grad påverkade resultatet förklarade jag syftet med forskningen före varje intervju. Intervjuerna genomfördes på ett annat språk än mitt modersmål vilket också kan ha påverka resultatet. I studien fick jag svar på de forskningsfrågor som jag satt upp nämligen vilka aspekter påverkar användbarheten och hur de påverkar aktivitetsutförandet.

Användbarhet är ändå ett begrepp som det inte finns forskat hur jättemycket kring och det mesta av den forskning som är gjord handlar om den fysiska miljön. Precis som Iwarsson & Fänge 2005a s. 54-55 & Iwarsson & Fänge 2005b s. 300) fann jag att den fysiska miljön var en faktor som påverkar användbarheten. Jag har ändå valt i detta arbete att inte endast fokusera på användbarhet i den fysiska miljön och det tycker jag var

ett bra val då mitt resultat visar att det finns andra faktorer förutom den fysiska miljön som kan påverka användbarheten. Mitt resultat anser jag ändå inte vara generaliserbart då jag haft så få informanter.

6.2 Metoddiskussion

Jag valde att använda mig av intervjuer i mitt arbete. Detta eftersom jag ansåg att det skulle vara intressant att undersöka unga synskadades erfarenheter kring användbarhet i hemmet. Jag tycker att detta var en lämplig metod eftersom jag fått svar på de forskningsfrågor som jag ställt upp.

I mitt urval hade jag satt upp en åldergräns på 14-22 år och då alla informanterna föll inom denna ram så jag anser att detta urvalskriterium uppfylldes. Jag hade även satt att jag gärna ville ha informanter som hade erfarenhet av att bo hemma. De flesta informanter som deltog i studien bodde fortfarande hemma men hade erfarenhet av att bo hemifrån. Med tanke på informanternas ålder är det ändå ganska naturligt att det inte fanns så många som bott helt självständigt och jag ansåg att dessa informanter ändå kunde ge mig den kunskap jag sökte eftersom de har erfarenhet av att vistas i olika miljöer som är mer eller mindre tillrättalagda.

För de informanter som var minderåriga gavs först muntligt lov av föräldrarna och sedan skickades en blankett hem till dem som de fick skriva under på och som sedan skickades till mig. En av informanternas förälder gav sitt muntliga tillstånd men det skriftliga tillståndet returnerades aldrig. Eftersom jag inte hade möjlighet att komma i kontakt med denna under perioden när arbetet skrevs så vet jag inte varför denna blankett inte returnerades. Av denna orsak uteslöts denna intervju från analys och från att medverka till resultatet. Skulle jag haft en annan tidtabell skulle det kanske ha varit möjligt att påminna denna person om att returnera blanketten och fått med intervjun i

studien. Jag anser ändå att detta bortfall inte påverkade resultatet i studien och att de sex intervjuer som ligger till grund för resultatet var tillräckligt för att få ut den information som jag sökte.

Att jag var en ovan intervjuare och att intervjuerna skedde på ett annat språk än mitt modersmål kan ha påverkat resultaten. Jag anser ändå att intervjuerna gick bra. Före intervjuerna hade jag läst på om intervjuteknik och testat min utrustning för att det inte skulle ske några tekniska missöden. I själva intervjusituationen försökte jag att inte ställa ledande frågor utan istället fråga informanterna ”kan du berätta mer om det”, ”vad menar du när du säger”, ”kan du berätta lite noggrannare” eller ”menar du nu att...”. När jag i efterhand bearbetat intervjuerna finns det ändå ställen där jag ännu skulle ha kunnat ställa någon följdfråga för att ytterligare få mer kunskap om det informanterna pratat om. Min intervjuguide var utarbetad från ett bedömningsinstrument som bedömer användbarheten och jag känner att det nog hjälpte mig att hitta teman att ta fasta på i min intervju. Jag hade medvetet valt att formulera öppna frågor, detta för att inte styra informanterna i någon särskild riktning utan senare bygga vidare på det som de började lyfta fram.

Vidare menar Jacobsen (2003 s. 140) även om ett kvalitativt tillvägagångssätt skall vara öppet så har en del av kategoriseringen skett redan innan datainsamlingen. Den intervjuguide som man använder sig av är indelad i kategorier men detta menar författaren att inte utgör något hinder för att man skall kunna utvinna ny kunskap ur sin forskning. Jag tycker att jag har lyckats med att hitta ny information om vad som kan påverka de olika kategorierna som jag hade i min intervjuguide. I min analys har jag försökt att inte styras alltför mycket av min intervjuguide och min referensram utan för i ett senare skede när analysen var klar jämföra hur de olika temana speglar min intervjuguide och referensram.

6.3 Implikationer och fortsatt forskning

Enligt en undersökning som Campion m.fl. (2010 s. 414) gjort kommer ergoterapeuter ofta i kontakt med klienter där synförlust inte är den egentliga orsaken till remitteringen men ändå är en faktor som kommer att påverka aktivitetsutförandet. Detta kunde vara en orsak till varför det skulle vara viktigt att det görs mer forskning inom just detta område inom ergoterapi där man fokuserar på hur aktivitetsutförandet påverkas av en synnedsättning och om man inom ergoterapi kunde bidra med kunskap som möjliggöra aktivitet för personer med synskador.

Ergoterapeuter kunde bidra med sin synvinkel för hur miljön borde skapas för att den skall vara tillgänglig med tanke på alla de olika typer av människor som skall vistas och använda den, kunskap som inte finns lika starkt hos de som skapar miljöerna. Det finns alltså behov av att tillföra om hur olika funktionsnedsättningar påverkar det dagliga livet och vilka krav som ställs på miljön, detta är ett område inom vilket ergoterapeuter besitter kunskap och kan bidra med. Ergoterapeuten kunde på så vis vara med och skapa tillgängliga och användbara miljöer och använda sin kunskap i ett annat skede av processen jämfört med att genomföra sina interventioner i det skede när miljön sedan utgör ett hinder. Detta kunde vara ett sätt att utveckla yrket och Dahlin Ivanoff (2006 s. 110) menar att detta är en process i vilken ergoterapeuter också borde delta. Eftersom det inom båda områdena behövs mera forskning har detta arbetet att försöka fylla en litet hål i forskningen genom att förena dessa två områden.

Förslag på fortsatt forskning kunde vara att ta mer fasta på någon av de olika delarna i användbarheten då jag i detta arbete valt att försöka få med ett flertal faktorer som kan påverka användbarheten. Ett annat förslag på fortsatt forskning var att belysa användbarheten ur synvinkeln av universell design för att på så vis kunna sammanfoga den information som finns kring boende för synskadade och kombinera dessa med andra grupper med någon typ av funktionsnedsättning för att på så vis skapa miljöer som är användbara för så många olika människor som möjligt. Eftersom det inte finns så myck-

et forskning gjord på specifik unga synskadades aktivitetsutförande inom ergoterapi kunde även detta vara ett område i vilket man kan bedriva fortsatt forskning.

KÄLLOR

- Björk, E, 2009. Many become losers when Universal Design perspective is neglected: Exploring the true cost of ignoring Universal Design principles. *Technology and Disability*, Vol. 21, Nr, 4 s. 117-125
- Bäckström G; Hallgårde, U, 1993. *Ögon- och öron*. .Almqvist & Wiksell Förlag.
- Brynn, R, 2009. Universell utforming og tilgjengelighet – politikk og lovgivning i inn- og utland. I hvilken grad er universell utforming eller ”Design for all” et førende begrep for politikk og lovgivning i Norge og andre land. Sosial och helsedirektoratet. 107s.
- Campion, C; Awang, D; Ward, G, 2010. Broadening the vision: the education and training needs of occupational therapist working with people with sight loss. *British Journal of Occupational Therapy*, Vol. 73, Nr 9, s. 413-421
- Copolillo, A, 2010. Low vision intervention: Decision-Making for Acquiring and Integrating assistive technology. I: Söderback, I, *International Handbook of Occupational Therapy Interventions*. Springer s. 147-157
- Dahlin Ivanoff, S; Iwarsson, S; Sonn, U, 2006. Occupational research on assistive technology and physical environmental issues; a literature review. *The Canadian Journal of Occupational therapy*, Vol. 73, Nr 2, s.109-119
- Dahlin Ivanoff, S; Sonn, U; Lundgren-Lindqvist, B; Sjöstrand, S; Steen, S, 2000. Disability in Daily Life Activities and visual impairment – A population study of 85-year-old people living at home. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, Vol. 7, Nr 4, s. 148-155
- Dahlin Ivanoff, S; Haak, M; Fänge, A; Iwarsson, S, 2007. The multiple meaning of home as experienced by very old Swedish people. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, Vol. 14, Nr. 1, s. 25-33
- Eriksson, K, 2007. *Hur ser du egentligen ? RP- Retinitis pigmentosa – Nattblindhet*. Hjälpmedelsinstitutet, 19 s.
- Fänge, A, 2002. *Användbarheten i min bostad – ett självskattningsinstrument*. Medicinska fakulteten, Lund.
- Fänge, A; Iwarsson, S, 1999. Physical housing environment: Development of a self-assessment instrument. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, Vol. 66, Nr, 5, s. 250-260
- Fänge, A; Iwarsson, S; Persson, Å, 2002. Accessibility to the public environment as perceived by teenagers with functional limitations in a south Swedish town centre. *Disability and Rehabilitation*, Vol. 24, Nr. 6, s. 318-326

- Fänge; A; Iwarsson S, 2005a. Changes in accessibility and usability in housing: An exploration of the housing adaptation process. *Occupational Therapy International*, Vol. 12, Nr. 3, s. 44-59
- Fänge; A; Iwarsson, S, 2005b. Changes in ADL Dependence and Aspects of Usability Following Housing Adaptation – A Longitudinal Perspective. *The American Journal Of Occupational Therapy*, Vol, 59, Nr. 3, s. 296-304
- FINLEX, 1987. [www] *Förordning om service och stöd på grund av handikapp 18.9.1987/759*. Hämtad 8.2.2012 Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870759>
- FINLEX, 1987.[www] *Lag om service och stöd på grund av handikapp 3.4.1987/380*. Hämtad 8.2.2012 Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Förbundet Finlands svenska synskadade, 2012. *Information om synskador*. [www] Hämtad 2.2.2012 Tillgänglig: <http://www.fss.fi/sv/synskadeinfo/>
- Gold, D; Shaw, A; Wolffe, K, 2010. The social lives of Canadian youths with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 104, Nr. 7, s.431-443
- Good, G.A; LaGrow S; Alpass, F, 2008. An Age-Cohort Study of Older Adults With and Without Visual Impairments: Activity, Independence and Life Satisfaction. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 102, Nr. 9, s. 517-527
- Green,S; Sixsmith,J; DahlinIvanoff,S; Sixsmith,A, 2005. Influence of occupation and home environment on the wellbeing of European elders. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, Vol. 12, Nr. 11, s. 505-507
- Guerette, A.R; Lewis,S; Mattingly, C. 2011. Students with Low Vision Describe Their Visual Impairments and Visual Functioning. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 105, Nr. 5, s. 287-298
- Haak, M; Fänge,A; Iwarsson,S; Dahlin Ivanoff, 2007. Home as a signification of independence and autonomy: Experiences among very old Swedish people. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, Vol 14, Nr. 1, s. 16-24
- Hawkins, R; Stewart, S, 2002. Changing rooms: the Impact of Adaptations on the meaning of home for a disabled person and the Role of Occupational Therapists in the Process. *British Journal of Occupational Therapy*, Vol. 65, Nr. 2, s. 81-87
- Iwarsson, S; Ståhl, A, 2003. Accessibility, usability and universal design – positioning and definition of concepts describing person-environment relationship. *Disability and Rehabilitation*, Vol 25, Nr. 2, s. 57-66
- Jacobsen, D. I., 2003. *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur, 316 s.

- Kielhofner, G. 2008, *Model of Human Occupation – theory and application*. Lipincott Williams and Wilkin,. 4:e uppl, 565 s.
- Koenes, S.G; Karshmer, J.F, 2000. Depression: a comparison study between blind and sighted adolescents. *Issues in Mental Health Nursing*, Vol. 21, Nr. 3, s. 269-279
- Kroksmark,U; Nordell,K, 2001. Adolescence: The Age of Opportunities and Obstacles for Students with Low Vision in Sweden. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 95, Nr. 4, s. 213-225
- Kvale, S; Brinkmann,S, 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, 370 s.
- Lewis, S; Iselin, S.A., 2002. A comparison of the Independent Living skills of Primary Students with Visual Impairments and Their Sighted Peers: A Pilot Study, *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 96, Nr 5, s. 335-344
- Markowitz, M, 2006. Occupational therapy interventions in low vision rehabilitation. *Canadian Journal of Ophthalmology*, Vol. 41, Nr. 3, s. 340-347
- Näkövammaisten keskusliitto, 2012. *Näkövammaisuuden määrittely*. [www] Hämtad 1.2. 2012 Tillgänglig <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/tietoa/maarittely>
- Nygård, B, 2004. *Et inkluderende samfunn. Håndbok om synshemmedes krav til tilgjengelighet*. Norges Blindeforbund, 305 s
- Ojamo, M, 2010. The Finnish Register of Visual Impairment. Annual statistics 2010. *Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos & Näkövammaisten keskusliitto*. 10 s.
- Pfeiffer, J.P; Pinquart, M, 2011. Attainment of Developmental Tasks by Adolescents with Visual Impairments and Sighted Adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 105, Nr. 1. s. 33-44
- Rigsby, P; Letts, L. 2003. Environment and occupational performance: theoretical considerations. I: Rigsby, P; Letts,L; Stewart, D. *Using environments to enable occupational performance*. SLACK Incorporated, s. 17-32
- Ringaert, L, 2003. Universal design of the built environment to enable occupational performance. I: Rigsby, P; Letts,L; Stewart, D. *Using environments to enable occupational performance*. SLACK Incorporated. s. 97-115
- Rosenbaum, P.L., 2000. Perceptions of the Impact of Visual Impairments on the Lives of Adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 94, Nr. 7, s. 434-445
- Ryhl, C, 2009. Architecture for the senses. I: Vavik, T, *Inclusive buildings, products & services. Challenges in universal design*. s. 104-129
- Sacks, S. Z; Rosenblum, L.P, 2006. Adolescents with Low vision: Perceptions of Driving and Nondriving. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 100, Nr 4, s. 212-222

- Schneck, C, 2005. Visual Perception. I: Case-Smith, J, *Occupational Therapy for Children*. Elsevier Mosby. 5:e uppl., s.412-448
- Schoessow, K, 2010. Shifting from compensation to participation: a model for occupational therapy in low vision. *British Journal of Occupational Therapy*, Vol. 73, Nr. 4, s. 160-169
- Shaw,A; Gold, D; Wolffe, K. 2007. Employment-related Experiences of Youths Who are Visually Impaired: How Are These Youths Faring. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Vol. 101, Nr. 1 s. 7-21
- Stark, S.L; Sanford, J.A, 2005. Environmental enablers and their impact on occupational performance. I: Christiansen, C.H; Baum, C.M; Bass-Haugen, J. *Occupational therapy: Performance, participation, and wellbeing*. 3: uppl, Slack Incorporated, s. 299-323
- Stineman, M.G; Ross, R; Maislin, G; Gray, D, 2007. Population-based study of home accessibility features and the activities of daily life: Clinical and policy implications. *Disability and Rehabilitation*, Vol. 29, Nr. 15, s. 1165-1175
- Story Follette, M. 2001. Principles of universal design. I: PreiserF.E.W; Ostroff , E. *Universell design handbook*. McGraw Hill Companies, s. 10.3-10.19
- Stuen, C; Offner, R. 2001. Adding vision to universal design. I: PreiserF.E.W; Ostroff , E. *Universell design handbook*. McGraw Hill Companies.
- Söderback, I. 2010. *International handbook of occupational therapy interventions*, Springer, 553s.
- Vavik, T; Gheerawo, R. 2009, The challenges in universal design, I: Vavik, T, *Inclusive buildings, products & services. Challenges in universal design*. Tapir Academic Press. Trondheim, s.4-24
- WHO – World health organization, 2011a. *Fact Sheet N°282, Visual impairment and blindness*. [www] Hämtad 2.2.2012 Tillgänglig:
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/>
- WHO- World Health Organization. 2011b. *World report on disability*. World Health Organization. 325 s.
- Wilcock, A. A, 2006. *An occupational perspective of health*. Slack Incorporated, 2:a uppl, 360s.
- Ygge, J. 2011. *Ögat och synen*. Karolinska Institutet University Press. 285s.

BILAGOR

Bilaga 1 Informationsbrev till kontaktperson

Hyvä Heli Valli

Olen toimintaterapiaopiskelija Ammattikorkeakoulu Arcadasta ja minä olen tekemässä opinnäyttötyötäni ja haluaisin mielelläni tehdä yhteistyötä Teidän kanssanne. Tutkimuksen tarkoitus on tutkia kodin ja sen lähiympäristön käytettävyys nuorien näkövammaisten näkökulmasta. Nämä tiedot voivat olla hyödyksi kun suunnitellaan uusia ympäristöjä. Tutkimuksessani haluaisin haastatella kohderyhmään sopivia henkilöitä.

Toivoisin että Te antaisitte tietoa minun tutkimuksestani heille jotka sopisivat minun kohderyhmääni. Liitteenä on tiedote jonka Te voitte antaa osallistujille. Toivoisin että he voisivat ilmoittaa kiinnostuksestaan osallistumiseen Teille, ja että Te voisitte ilmoittaa tiedot minulle. Osallistuminen on vapaaehtoista ja he jotka suostuvat osallistumaan saavat milloin tahansa tutkimuksen aikana lopettaa. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelu nauhoitetaan.

Jos Teillä on kysymyksiä tai haluatte lisää tietoa, voitte ottaa minuun yhteyttä.

Manda Henriksson 050-3432688 manda.henriksson@arcada.fi

Ohjaajanani toimii Toimintaterapian lehtori Annikki Arola Arcadasta. Te voitte myös ottaa häneen yhteyttä.

Annikki Arola 044-05505780 annikki.arola@arcada.fi

Ystävällisin terveisin,

Manda Henriksson

Bilaga 2 Brev till informanter

Hyvä osallistuja

Minun nimeni on Manda Henriksson ja olen toimintaterapiaopiskelija Ammattikorkeakoulu Arcadasta. Olen tekemässä opinnäyttötöitäni ja tutkimuksen tarkoitus on tutkia kodin ja sen lähiympäristön käytettävyyttä nuorien näkövammaisten näkökulmasta. Nämä tiedot voivat olla hyödyksi kun suunnitellaan asuinympäristöjä nuorille näkövammaisille.

Haluaisin pyytää lupaa haastatella sinua tutkimustani varten. Haastattelu nauhoitetaan ja sen tulee kestämään 30-60 minuuttia. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja tutkimusten jälkeen tiedot säilytetään Arcadassa arkistoissa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujalla on mahdollisuus keskeyttää osanottonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana. Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan, pyydän sinua ystävällisesti ilmoittamaan Heli Vallille. Hän lähettää minulle tiedot ja minä otan sinuun yhteyttä haastattelun ajankohdasta.

Jos sinulla on kysymyksiä tai haluat lisää tietoa voit ottaa minuun yhteyttä,

Manda Henriksson 050-3432688

manda.henriksson@arcada.fi

Ohjaajanani toimii Toimintaterapian lehtori Annikki Arola Arcadasta. Te voitte myös ottaa häneen yhteyttä.

Annikki Arola 044-05505780

annikki.arola@arcada.fi

Ystävällisin terveisin

Manda Henriksson

Bilaga 3 Informerat samtycke

Suostun osallistumaan Manda Henrikssonin tutkimukseen. Olen saanut tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Tiedän että osallistuminen on vapaaehtoista ja että saan keskeyttää milloin tahansa. Hyväksyn haastattelun aikana nauhoitetun materiaalin käytön kyseessä olevaan tutkimukseen.

Allekirjoitus

Bilaga 4 Intervjuguide

TEMA 1 Turvallisuus ja sosiaalinen tarve

- Millainen on turvallinen asunto? Yritä kuvailla kaikki tekijät kodissa ja lähiympäristössä jotka vaikuttavat turvallisuuteen.
- Millaisessa asunnossa pysyt olemaan oma itsesi? Millaiset seikat vaikuttavat siihen?
- Millainen on asunto jossa sinä pysyt olemaan ystävien ja tuttavien kanssa?

TEMA 2 Arkipäivän toimet: Itsestään huoltamisesta, kodin huoltamisesta

- Millainen asunto pitäisi olla että sinä pystyisit hoitamaan kaikki toimet jotka kuuluvat arkipäivään itsenäisesti?
  - Oma henkilö: Pukeutuminen, peseytyminen
  - Vaatteiden huolto
  - Ruoan laitto
  - Koti: Siivous, tiskaus, kukkien hoito jne

TEMA 3 Vapaa-aika

- Millainen asunto pitäisi olla jotta pystyisit harrastamaan harrastuksiasi vapaasti?
- Millainen asunto pitäisi olla jotta pystyisit rentoutumaan siellä? Mitkä tekijät vaikuttavat siihen?

Bilaga 5 Information till föräldrar

Hyvä vanhempi

Minun nimeni on Manda Henriksson ja olen toimintaterapiaopiskelija Ammattikorkeakoulu Arcadasta. Olen tekemässä opinnäyttötöitäni ja tutkimuksen tarkoitus on tutkia kodin ja sen lähiympäristön käytettävyyttä nuorien näkövammaisten näkökulmasta. Nämä tiedot voivat olla hyödyksi kun suunnitellaan asuinympäristöjä nuorille näkövammaisille.

Tutkimustani varten haastattelen nuoria näkövammaisia. Haastattelu nauhoitetaan. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja tutkimusten jälkeen tiedot säilytetään Arcadassa arkistoissa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujalla on mahdollisuus keskeyttää osanottonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana.

Jos sinulla on kysymyksiä tai haluat lisää tietoa voit ottaa minuun yhteyttä,

Manda Henriksson 050-3432688

manda.henriksson@arcada.fi

Ohjaajanani toimii Toimintaterapian lehtori Annikki Arola Arcadasta. Te voitte myös ottaa häneen yhteyttä.

Annikki Arola 044-05505780

annikki.arola@arcada.fi

Ystävällisin terveisin

Manda Henriksson

Bilaga 6 Skriftlig tillåtelse

Suostun siihen että _____ osallistuu Manda Henrikssonin tutkimukseen. Olen saanut tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Tiedän että osallistuminen on vapaaehtoista ja että hän saa keskeyttää milloin tahansa. Hyväksyn haastattelun aikana nauhoitetun materiaalin käytön kyseessä olevaan tutkimukseen.

Allekirjoitus

Alle kahdeksantoista v. huoltajan allekirjoitus